

Лойко С.В. Арендні земельні відносини в сільському господарстві Житомирської області

Цель статьи - исследовать современное состояние арендных земельных отношений в сельском хозяйстве Житомирской области и предложить пути их совершенствования.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели использовались такие методы: диалектический метод научного познания - рассмотрение сущности арендных земельных отношений; статистико-аналитический метод - исследование современного состояния аренды земель сельскохозяйственного назначения; абстрактно-логический метод - формирование предложений и выводов.

Результаты исследования. Ныне аренда земли составляет основу формирования земельных отношений в сельском хозяйстве. Сельскохозяйственные предприятия осуществляют свою деятельность преимущественно на арендованных землях, доля которых превышает 90%. В результате исследования установлено, что подавляющее большинство сельскохозяйственных товаропроизводителей Житомирской области заключают договоры аренды с субъектами хозяйствования, которые были образованы в результате рыночных трансформаций (59,3%). Самой распространенной формой платы за аренду земельных паев является натуральная (53%). Больше всего договоров аренды заключается сроком на 8-10 лет (48,7%). По размеру арендной платы преобладает ставка 4-5% от нормативной денежной оценки.

Элементы научной новизны. Обоснована необходимость введения механизма регулирования предельного размера арендуемых земель, находящихся в пользовании одного физического или юридического лица.

Практическая значимость. Разработаны предложения по ограничению максимальной площади земель, находящейся в аренде одного субъекта землепользования (физического или юридического лица). В случае, если фактический размер землепользования будет превышать предельные показатели, то за каждый следующий гектар землепользователь обязан будет уплачивать земельный налог в повышенном размере. Табл.: 3. Илл.: 1. Библиогр.: 14.

Ключевые слова: арендные земельные отношения; срок аренды; земли сельскохозяйственного назначения; арендная плата; сельскохозяйственные товаропроизводители.

Лойко Светлана Владимировна - соискатель отдела земельных отношений и природопользования, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)
E-mail: svetaverbylo@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 10.12.2018 р.

Фахове рецензування: 21.12.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Лойко С. В. Орендні земельні відносини у сільському господарстві Житомирської області. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 89 – 95.

*

УДК 338:352.071

JEL Classification: Q14; R1

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201901095>

М.М. ПАТИНСЬКА, аспірант*

Теоретико-методологічні підходи до економічної сутності фінансового потенціалу сталого розвитку об'єднаних територіальних громад

Мета статті - теоретично обґрунтувати сутність та складові фінансового потенціалу сталого розвитку територіальних громад на основі сучасних та історичних концепцій.

Методика дослідження. Робота ґрунтується на діалектичних методах пізнання процесів і явищ, методологічному аналізі, на основі якого виявлено наукові підходи щодо сутності фінансового потенціалу сталого розвитку територіальних громад; монографічному методі (аналіз наукових позицій вітчизняних учених щодо структури фінансового потенціалу); абстрактно-логічному (теоретичні узагальнення та формулювання висновків).

Результати дослідження. Узагальнено теоретичні підходи до сутності, класифікаційних ознак фінансового потенціалу як економічної категорії, розкрито наукові підходи до його структуризації, обґрунтовано економічну сутність фінансового потенціалу сталого розвитку територіальних громад.

* Науковий керівник - Т.О. Зінчук, доктор економічних наук, професор.

© М.М. Патинська, 2019

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку науково-методологічні підходи щодо проблеми термінологічної ідентифікації змісту фінансового потенціалу територіальної громади, запропоновано авторське визначення поняття «фінансовий потенціал сталого розвитку територіальних громад».

Практична значущість. Наукове осмислення сутності фінансового потенціалу територіальних громад є основою для поглиблення теоретико-методологічних досліджень проблем ефективності управління фінансовим потенціалом територіальних громад в умовах сталого розвитку на основі реалізації суб'єктами системи місцевого самоврядування можливостей фінансового потенціалу. Табл.: 3. Бібліогр.: 32.

Ключові слова: адміністративно-територіальна одиниця; економічна категорія; об'єднана територіальна громада; сталий розвиток; фінансовий потенціал; фінансові ресурси.

Патинська Марина Михайлівна - аспірант кафедри міжнародних економічних відносин та євроінтеграції, Житомирський національний агроекологічний університет (м. Житомир, Старий бульвар, 7)
E-mail: marypat@ukr.net

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямом зовнішньоекономічного курсу України визначено інтеграцію до Європейського Союзу (ЄС). Європейський вибір вимагає докорінних змін у стратегічних напрямках соціально-економічного розвитку на засадах сталості.

У сучасних умовах економічної нестабільності ринкового середовища мають прояв негативні тенденції розвитку сільських територій: зменшується кількість населених пунктів (за даними офіційного веб-порталу Верховної Ради України, станом на 01. 01. 2017 р. в Україні нараховувалося 28 377 сіл і селищ; упродовж 2016 р. офіційно виключено 8 сільських населених пунктів (на 01. 01. 2016 р. їх нараховувалося 28 385), 5 з яких знято з обліку у зв'язку з переселенням жителів, а 3 - об'єднані з іншими населеними пунктами). Водночас збільшується кількість дотаційних територій, зростає невідповідність між потребами у фінансових ресурсах та здатністю органів місцевого самоврядування щодо їх мобілізації, поглиблюється залежність від державної підтримки при формуванні єдиного управлінського підходу до забезпечення сталого розвитку. Особливого значення набувають питання, пов'язані з нарощуванням ресурсного потенціалу, підвищенням зацікавленості представницьких органів в акумуляції доступних фінансових ресурсів, досягнення економічних, соціальних та екологічних цілей сталого розвитку територіальних громад. Базовою основою формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів виступає фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці. Це зумовлює актуальність і необхідність подальших наукових досліджень економічної сутності понятійно-категоріального апарату «фінансовий потенціал сталого розвитку територіальних громад».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи визначення сутності та складу фінансового потен-

ціалу висвітлені у працях відомих вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема таких, як В. Боронос [1], А. Буряченко [2], Дж. Б'юкенен [3], О. Кузнєцова [16], В. Толуб'як [23], І. Чуницька [27], Й. Шумпетер [29], С. Шумська [28] та ін. Економічну сутність фінансового потенціалу, його структуру, роль і значення в соціально-економічному розвитку регіонів досліджують вітчизняні вчені Г. Возняк [6], В. Григоренко [7], О. Дем'янчук [8], А. Загородній [11], М. Козоріз [6]. У наукових колах України питання фінансового потенціалу територіальних громад належить чільне місце, зокрема у працях науковців А. Височиної [5], С. Єгоричевої [10], Т. Кізими [13], І. Лук'яненка [5], Х. Патицької [17], О. Тимошенко [10]. Дослідженню питань сталого розвитку територіальних громад на засадах євроінтеграційної перспективи присвятили праці вчені О. Бородіна [21], Т. Зінчук [12], Т. Кожухова [14], Н. Куцмус [12], О. Попова [18], М. Талавири [22].

Утім, у науковій літературі недостатньо комплексних досліджень сутності фінансового потенціалу територіальних громад. Відповідно потребує подальшого наукового осмислення й теоретичного обґрунтування понятійно-категоріальний апарат «фінансовий потенціал сталого розвитку територіальних громад» та його складові елементи.

Мета статті - теоретично обґрунтувати сутність та складові фінансового потенціалу сталого розвитку територіальних громад на основі сучасних та історичних концепцій.

Виклад основних результатів дослідження. Фінансовий потенціал - досить складна економічна категорія, до визначення якої існує багато підходів. З точки зору лінгвістики категоріальний апарат «фінансовий потенціал» охоплює два поняття: «фінанси» та «потенціал». Під фінансами розуміємо фінансові відносини, які мають грошову форму вираження та пов'язані з формуванням і використанням фінансових ресурсів. Фінансові

ресурси (англ. *financial resources*, від фр. *ressources* - кошти, запаси) - сукупність фондів коштів, що утворюються за розподілу та перерозподілу сукупного суспільного продукту і національного доходу й перебувають у розпорядженні держави, органів місцевого самоврядування, підприємств, організацій різних форм власності [25, с. 436]. Потенціал (із лат. *potentia* - можливості, міць, сила, запаси, засоби, приховані потужності, що можуть бути використані) - це сукупність наявних засобів, можливостей у певній галузі, спрямованих на досягнення поставленої мети [9; 4]. Отже, синтез понять «фінанси» і «потенціал» визначає фінансовий потенціал як сукупність засобів і можливостей, що забезпечують здійснення фінансових відносин економічного суб'єкта щодо залучення та раціонального використання фінансових ресурсів.

Фінансовий потенціал є основою соціально-економічного розвитку держави, регіону, територіальної громади, підприємства.

За С. Шумською, категорію «фінансовий потенціал країни» необхідно розуміти як сукупність фінансових ресурсів (що є в наявності та які можуть бути мобілізовані) усіх сфер та ланках фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел, а також коштів і ресурсів із джерел, які з різних причин є не доступними чи не задіяними в межах часового періоду розгляду, що характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом [28]. Запропоноване визначення розкриває такі ознаки фінансового потенціалу, як сукупність наявних і мобілізованих фінансових ресурсів, акумульованих із різних джерел, у тому числі незадіяних фінансових ресурсів.

При цьому А. Буряченко пропонує розглядати фінансовий потенціал регіону як здатність фінансової системи регіону забезпечувати зростання та розвиток його економіки в довгостроковій перспективі за допомогою сукупності максимально доступних ресурсів, а також як умови (механізми й інструменти), що створюються державою, місцевою владою, приватними організаціями й домашніми господарствами регіону для формування, розподілу і використання цих ресурсів з метою досягнення визначених фінансових результатів [2]. Автор репрезентує фінансовий потенціал регіону як важливий показник економічного розвитку, сукупність ресурсів, розширює коло суб'єктів, зосере-

джує увагу на можливостях формування, розподілу та результативного використання ресурсів.

Фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці А. Загородній та Г. Вознюк визначають як загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці - області, району, міста, села, селища; є показником, який характеризує фінансові можливості території [11, с. 701]. Ключовим поняттям у розумінні вченими фінансового потенціалу виступають фінансові ресурси та джерела їх формування.

Під фінансовим потенціалом територіальної громади А. Височина, І. Лук'яненко розглядають сукупність фактично акумульованих та потенційно доступних фінансових ресурсів і можливостей відповідної територіальної громади щодо їх ефективного використання, а також взаємодію зазначених складових із метою забезпечення сталого розвитку певної території [5]. Науковці наголошують як на фінансових ресурсах, так і на фінансових можливостях та вказують на мету їх використання.

Фінансовий потенціал підприємства О. Хринюк трактує як сукупність наявних і потенційних можливостей підприємства щодо мобілізації та нарощення обсягу і трансформації їх в інші фактори виробництва відповідно до потреби з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей підприємства [26]. Фінансовий потенціал домогосподарств Т. Кізіма розглядає як сукупність наявних і тимчасово незадіяних фінансових ресурсів, які характеризують фінансові можливості домогосподарства [13], тобто здатність здійснювати в повному обсязі всі необхідні витрати та формувати заощадження.

Доречно зауважити, що при визначенні економічного змісту фінансового потенціалу науковці спираються на поняття «фінансові ресурси», оскільки вони становлять його основу. Щодо співвідношення термінів «фінансові ресурси» і «фінансовий потенціал» у наукових колах ведуться дискусії. Дослідники зазначають [5; 8; 10], що фінансові ресурси характеризують лише одну зі складових фінансового потенціалу - фактично задіяну його частину й не відображають аспект можливості подальшого залучення; водночас фінансовий потенціал охоплює не тільки фактичні обсяги, а й невикористані можливості

їх розширення в перспективі. Звідси ключовим для визначення змісту категорії «фінансовий потенціал» є поняття «можливість».

Дослідження економічної сутності фінансового потенціалу дозволяє зробити висновок про неоднозначність його трактування науковцями. Критичний огляд літератури дав змогу окреслити розбіжності в класифікації наукових підходів, за якими вчені ідентифікують поняття «фінансовий потенціал», зокрема: ресурсний, з позиції здатності, комбінований, екстремальний [1]; ресурсний, системний, структурний [5]; ресурсний, «можливісний», системний [10]; ресурсний, системний, з позиції здатності, максималістичний [8] тощо (табл. 1).

Досліджуючи економічний зміст фінансового потенціалу, більшість науковців розглядає його через призму *ресурсного* підходу, згідно з яким фінансовий потенціал визначається сукупністю ресурсів, які є в наявності або можуть бути мобілізованими із внутрішніх чи зовнішніх джерел, та результату діяльності, що забезпечують розвиток суб'єкта на найближчу або довгострокову перспективу. Ключовим поняттям у розумінні фінансового потенціалу виступає сукупність фінансових ресурсів і джерел їх утворення. Отже, відбувається отождолення понять «фінансовий потенціал» та «фінансові ресурси».

1. Основні наукові підходи до трактування поняття «фінансовий потенціал»

Науковий підхід	Автори	Трактування
Ресурсний (потенційний)	Возняк Г. [6]	Сукупність джерел фінансового капіталу, якими володіють регіональні органи влади, підприємства реального сектору економіки, фінансові структури, домогосподарства територій та зовнішні джерела таких коштів
	Кузнєцова О. [16]	Загальний обсяг фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні територіальної громади і можуть бути використані для реалізації покладених на неї функцій
	Шумська С. [28]	Сукупність фінансових ресурсів (що є в наявності та які можуть бути мобілізовані) усіх сфер та ланок фінансової системи, що утворюються за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел, а також коштів і ресурсів із джерел, які з різних причин є не доступними чи не задіяними в межах часового періоду розгляду, що характеризують фінансові можливості як окремих суб'єктів економіки, так і країни загалом
Системний (комплексний)	Дем'янчук О. [8]	Загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці, і характеризує фінансові можливості території
	Єгоричева С. [9]	Сукупність можливостей, які забезпечують здійснення фінансових відносин економічного суб'єкта щодо залучення та ефективного використання фінансових ресурсів з метою реалізації завдань соціально-економічного розвитку
З позиції здатності	Боронос В. [1]	Гіпотетична можливість території залучати, створювати та використовувати фінансові ресурси з метою забезпечення її ефективного функціонування та розвитку
	Чуницька І. [27]	Здатність держави до залучення та ефективного використання фінансових ресурсів з метою забезпечення економічного розвитку

Джерело: Складено автором.

Відповідно до *системного* підходу, фінансовий потенціал характеризується не лише з позиції ресурсної складової, а й враховує реальні можливості території щодо ефективного використання акумульованих фінансових ресурсів. Учені розглядають його як загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел у

межах адміністративно-територіальної одиниці, як сукупність фінансових можливостей економічної системи [8, 9].

Фінансовий потенціал з *позиції здатності* розглядається як здатність (можливість) суб'єктів до залучення та ефективного використання фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку.

Отже, економічна категорія «фінансовий потенціал» становить складну систему із внутрішніми зв'язками. Під цим терміном необхідно розуміти здатність, можливості та перспективи залучення й використання наявних і потенційних ресурсів для забезпечення сталого розвитку територіальної громади.

Відповідно до основного напрямку дослідження доречним, на нашу думку, є обґрунтування сутності таких понять, як «об'єднана територіальна громада», «сталый розвиток», «фінансовий потенціал територіальних громад».

У законодавчо-правових актах України трактування понять «громада», «територіальна громада» є суперечливим. Згідно зі ст. 140 Конституції України, Законом України «Про місцеве самоврядування» сільська територіальна громада - це жителі села чи добровільно об'єднані в сільську громаду жителі кількох сіл, що самостійно вирішують питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [15; 20]. У законопроекті «Про територіальний устрій України» громаду визначено як адміністративно-територіальну одиницю. У проекті «Національної стратегії реформування місцевих органів виконавчої влади та системи місцевого самоврядування» (квітень 2005 р.) те-

риторіальна громада трактується як жителі, об'єднані постійним проживанням у межах адміністративно-територіальних одиниць первинного рівня; у проекті Закону України «Про самоврядування територіальної громади» (березень 2006 р.) громадою визнається адміністративно-територіальна одиниця базового рівня, утворена на основі одного чи кількох сіл [19]. Об'єднана територіальна громада (ОТГ, об'єднана громада) - це адміністративно-територіальна одиниця, утворена відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Трактуючи поняття «територіальна громада», учені виділяють такі характерні ознаки, як територіальна єдність, спільність інтересів, соціальна взаємодія у вирішенні проблемних питань, самоідентифікація кожного члена з громадою [5]; зазначають, що місцева економіка, соціально-демографічні показники села, місцеві організації, природні ресурси та інституції життєво важливі для формування громади та її членів [18].

У сучасних умовах соціально-економічної нестабільності важливе вивчення фінансового потенціалу сталого розвитку. Концептуальні підходи щодо розуміння сталого розвитку започатковано нормативно-правовими актами ООН (табл. 2).

2. Генеза сталого розвитку

Період	Характеристика етапу
1992 р., м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія)	<i>Саміт Землі ООН</i> Досягнуто угоди щодо концепції сталого розвитку. Ухвалено Декларацію з навколишнього середовища і розвитку, план дій щодо сталого розвитку «Порядок денний на XXI століття»
1996 р., м. Корк (Ірландія)	<i>Європейська конференція з розвитку сільської місцевості</i> Прийнято програму «Корська декларація», в якій визначено пріоритети розвитку сільських регіонів країн ЄС як фундаментального принципу Спільної аграрної політики (САП) ЄС
2000 р., м. Нью-Йорк (США)	<i>Саміт тисячоліття під егідою ООН</i> Ухвалено «Декларацію тисячоліття ООН». Досягнуто згоди щодо цілей, спрямованих на викорінення бідності й сталий розвиток
2002 р., м. Йоганнесбург (Південна Африка)	<i>Всесвітня зустріч на вищому рівні зі сталого розвитку (Ріо+10)</i> Ухвалено Йоганнесбурзьку декларацію та План дій щодо принципів сталого розвитку Світового саміту
2012 р., м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія)	<i>Конференція ООН зі сталого розвитку (Ріо+20)</i> Визначено сталий розвиток як цілісне поняття: в економічному, соціальному, екологічному вимірах Вироблено заходи щодо створення стійкої «зеленої» економіки
2014 р., м. Брюссель (Бельгія)	<i>Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони</i> Визначено якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції»

2015 р., м. Нью-Йорк (США)	Генеральна асамблея ООН з питань сталого розвитку Визначено Глобальні Цілі (17 цілей і 169 завдань) у сфері сталого розвитку
2015 р., м. Париж (Франція)	21-ша конференція в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (COP 21) і 11-та - у рамках наради сторін за Кіотським протоколом (CRP-11) Прийнято Паризьку угоду згідно з рамковою конвенцією ООН про зміну клімату
2016 р.	Імплементация Угоди про Зону вільної торгівлі (ЗВТ) між Україною та ЄС

Джерело: Складено автором на основі [14, 21-24].

Концепт сталого розвитку визначено Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку ООН у 1987 році, згідно з яким сталий розвиток - це розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, проте не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби [32]. На основі сучасних підходів до трактування концепції сталого розвитку науковці виділяють три основні компоненти: економічний, екологічний і соціальний, вказуючи на необхідність їх збалансованої, гармонійної реалізації [18] з метою задоволення наявних потреб, а також майбутніх поколінь населення всіх країн на основі глобального партнерства та співробітництва [14]. Відповідно до Угоди про асоціацію Україна - ЄС, співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій із метою сприяння економічному добробуту сільських громад [24].

Згідно зі змістом і сутністю наукових робіт [12; 14; 22], під сталим розвитком територіальних громад автори розглядають такий розвиток, при якому забезпечуються зростання, диверсифікація й підвищення ефективності сільської економіки, стабілізація чисельності населення і збільшення

тривалості життя, повна і продуктивна зайнятість працездатного населення, підвищення рівня та якості життя в сільських районах, раціональне використання й відтворення їх природно-ресурсного потенціалу. Обґрунтованою є позиція науковців Т. Зінчук та Н. Куцмус щодо перспектив сільського розвитку, зорієнтованих на конкретні умови кожного окремого сільського регіону, врахування його особливостей, максимальне використання принада конкретної території [12, с. 158].

У контексті переходу територіально-адміністративних одиниць на принципи сталого розвитку важливим елементом виступає фінансовий потенціал територіальної громади. Поділяємо думку науковців, що сутність фінансового потенціалу територіальної громади доцільно розглядати на основі системного підходу, який дозволить розкрити зміст фінансового потенціалу через сукупність можливостей місцевого самоврядування, а також комплексно визначати проблему забезпечення соціально-економічного розвитку територіальної громади в єдності її людських, природно-ресурсних та економічних можливостей [9, 10].

Для обґрунтування економічного змісту фінансового потенціалу територіальних громад важливо виділити його структурні елементи (табл. 3).

3. Структура фінансового потенціалу територіальної громади

Автори	Складові елементи фінансового потенціалу
Єгоричева С., Тимошенко О. [10]	<i>Ресурсні можливості (матеріальна складова):</i> - наявні фінансові ресурси; - потенційно доступні фінансові ресурси; <i>можливості системи місцевого самоврядування (нематеріальна складова):</i> - можливості розширення ресурсної бази; - можливості оптимального використання ресурсів
Дем'янчук О. [8]	- Бюджетний потенціал; - податковий потенціал; - інвестиційний потенціал; - організаційний потенціал; - управлінський потенціал

Боронос В. [1]	- Бюджетно-податковий фінансовий потенціал; - фінансовий потенціал домогосподарств; - фінансовий потенціал фінансово-кредитних установ; - фінансовий потенціал підприємств
Патицька Х. [17]	- Фінансовий потенціал реального сектору економіки; - фінансовий потенціал домогосподарств; - потенціал бюджетно-кредитних установ; - інвестиційний потенціал; - бюджетний потенціал

Джерело: Складено автором.

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок про відсутність єдиного підходу щодо виділення структурних елементів фінансового потенціалу територіальної громади. Необхідно зазначити, що більшість дослідників виділяють фінансовий потенціал підприємств (суб'єктів господарювання), населення (домогосподарств) та бюджету (органів місцевого самоврядування) [5]. Такий підхід, як зауважує В. Боронос, в основному стосується оцінки поточного фінансового потенціалу й не враховує таких важливих фінансових ресурсів, як інвестиції, фінансові ресурси банківської системи та небанківських фінансових установ, наявність збережень у населення, наявні основні засоби підприємств тощо [1]. Науковий підхід С. Єгоричевої, О. Тимошенко до структуризації фінансового потенціалу територіальних громад вирізняється тим, що базується на взаємодії двох складових: ресурсних можливостей матеріально-фінансового забезпечення та можливостей системи управління місцевого самоврядування. Реальні фінансові ресурси у складі фінансового потенціалу територіальної громади включають фінансові ресурси місцевого самоврядування (доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) та обсяги місцевих запозичень) і фінансові ресурси комунальних підприємств (сукупний обсяг отриманих ними кредитів та позитивних фінансових результатів). Потенційно доступні фінансові ресурси у складі фінансового по-

тенціалу територіальної громади - це грошові кошти, що могли б бути акумульовані органами місцевого самоврядування за умови більш ефективної діяльності економічних суб'єктів адміністративно-територіальних одиниць громади, їх участі в соціально-економічних процесах. До можливостей системи управління місцевого самоврядування належать: забезпеченість трудовими ресурсами, компетентність персоналу, інформаційне та нормативно-правове забезпечення системи управління місцевого самоврядування [10]. Оптимальне використання можливостей складових фінансового потенціалу дозволить оцінити фінансову спроможність органів місцевого самоврядування та створити необхідні умови для розвитку територіальних громад.

Висновки. Фінансовий потенціал сталого розвитку територіальних громад є комплексним поняттям, що охоплює сукупність наявних і потенційних ресурсів та спроможність органів місцевого самоврядування до акумуляції достатнього обсягу фінансових ресурсів й ефективного їх використання для забезпечення сталого розвитку територіальної громади.

Узагальнення теоретико-методологічних підходів до економічної сутності фінансового потенціалу сталого розвитку ОТГ слугує інструментом для подальших досліджень науково-методичних основ управління фінансовим потенціалом територіальних громад на засадах сталості.

Список бібліографічних посилань

1. Боронос В. Г. *Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території* : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2011. 310 с.
2. Буряченко А. Є. *Фінансовий потенціал регіонального розвитку* : монографія. Київ : КНЕУ, 2013. 342 с.
3. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. *Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави* / пер. з англ. Київ : ВД «КМ Академія», 2004. 176 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : ВГФ «Перун», 2005. 1728 с.

References

1. Boronos, V.H. (2011). *Methodolohichni zasady upravlinnia finansovym potentsialom terytorii* : monohrafiia [Methodological principles of management of financial potential of a territory: monograph]. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet [In Ukrainian].
2. Buriachenko, A.Ye. (2013). *Finansovyi potentsial regionalnoho rozvytku* : monohrafiia [Financial potential of regional development: monograph]. Kyiv: KNEU [In Ukrainian].
3. Biukenen, Dzh.M. & Masgreiv, R.A. (2004). *Suspilni finansy i suspilnyi vybir: dva protylyezhnykh bachennia derzhavy* [Public finances and social choice: two opposing views of the state]. (Trans.). Kyiv: VD "KM Akademiia" [In Ukrainian].

5. Височина А. В., Лук'яненко І. Г. Управління фінансовим потенціалом територіальних громад у контексті реалізації регіональної фінансової політики. *Вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 2 (37). С. 98-101.
6. Возняк Г. В., Козоріз М. А. Фінансовий потенціал регіону: економічна суть та структура. *Економічні науки*. 2011. Вип. 8 (29). Ч. 3. С. 48-56.
7. Григоренко В. О. Фінансовий потенціал території: теоретичні аспекти та механізми формування. *Економічний форум*. 2012. № 1. С. 126-132.
8. Дем'янчук О. І. Теоретичні основи фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці. *Наукові записки*. 2013. Вип. 23. С. 153-160.
9. Єгоричева С. Б. Сутність та складові фінансового потенціалу територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 8. С. 11-15.
10. Єгоричева С. Б., Тимошенко О. В. Формування та реалізація фінансового потенціалу територіальних громад: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2014. 221 с.
11. Загородній А. Г., Вознюк Г. Л. Фінансово-економічний словник. Київ: Знання, 2007. 1072 с.
12. Зінчук Т. О., Куцмус Н. М. Принади сільських територій: новий теоретико-методологічний підхід чи забута потреба сільського розвитку? *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 1 (11). С. 155-161.
13. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: концептуальні засади теорії і практики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.08. Тернопіль, 2011. 36 с.
14. Кожухова Т. В. Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку: монографія. Кривий Ріг: Видавець ФОП Чернявський Д. О., 2017. 336 с.
15. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR>.
16. Кузнецова О. В., Кузнецов А. В. Системная диагностика экономики региона. Москва: КомКнига, 2006. 232 с.
17. Патицька Х. О. Формування фінансово-економічного потенціалу територіальних громад в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування: дис. канд. екон. наук: 08.00.05. Львів, 2018.
18. Попова О. Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми. Київ, 2009. 352 с.
19. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід: збірник матеріалів та документів / наук. ред. М. Пухтинський. Київ: Атака Н, 2006. 744 с.
20. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
21. Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір / [О. М. Бородіна, І. В. Прокопа, В. В. Юрчишин та ін.]; за ред. чл.-кор. НАН України О. М. Бородіної; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2012. 320 с.
22. Талавиря М. П. Розвиток сільських територій на заходах сталості. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2016. № 1(47). Т. 2. С. 146-150.
23. Толуб'як В. С. Роль фінансового потенціалу у забезпеченні сталого розвитку України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. С. 1-7.
24. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.
25. Фінансова енциклопедія / О. П. Орлюк, Л. К. Воронова, І. Б. Заверуха та ін.; за заг. ред. О. П. Орлюк. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 472 с.
26. Хринюк О. С., Бова В. Л. Сутність фінансового потенціалу підприємства. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2017. № 11.
27. Чуницька І. І. Бюджетно-податкові важелі формування фінансового потенціалу держави: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук. Ірпінь, 2009. 18 с.
28. Шумська С. С. Фінансовий потенціал України: методологія визначення та оцінки. *Фінанси України*. 2007. № 5. С. 55-64.
4. Busel, V.T. (Ed.) (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Big explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]*. Irpin: VHF "Perun" [In Ukrainian].
5. Vysochyna, A.V. & Lukianenko, I.H. (2014). *Upravlinnia finansovym potentsialom terytorialnykh hromad u konteksti realizatsii rehionalnoi finansovoi polityky [Management of financial potential of territorial communities in context of realization of regional financial policy]*. *Visnyk Ukrainkoi akademii bankivskoi spravy*, 2 (37), pp. 98-101 [In Ukrainian].
6. Vozniak, H.V. & Kozoriz, M.A. (2011). *Finansovyi potentsial rehionu: ekonomichna sut ta struktura [Financial potential of a region: economic essence and structure]*. *Ekonomichni nauky*, 8 (29), Ch. 3, pp. 48-56 [In Ukrainian].
7. Hryhorenko, V.O. (2012). *Finansovyi potentsial terytorii: teoretychni aspekty ta mekhanizmy formuvannia [Financial potential of a territory: theoretical aspects and mechanisms for formation]*. *Ekonomichni forum*, 1, pp. 126-132 [In Ukrainian].
8. Demianchuk, O.I. (2013). *Teoretychni osnovy finansovoho potentsialu administratyvno-terytorialnoi odynitsi [Theoretical foundations of financial potential of an administrative-territorial unit]*. *Naukovi zapysky*, 23, pp. 153-160 [In Ukrainian].
9. Yehorycheva, S.B. (2016). *Sutnist ta skladovi finansovoho potentsialu terytorialnykh hromad [Essence and components of financial potential of territorial communities]*. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 8, pp. 11-15 [In Ukrainian].
10. Yehorycheva, S.B. & Tymoshenko, O.V. (2014). *Formuvannia ta realizatsiia finansovoho potentsialu terytorialnykh hromad: monohrafiia [Formation and realization of financial potential of territorial communities: monograph]*. Poltava: PUET [In Ukrainian].
11. Zahorodnii, A.H. & Vozniuk, H.L. (2007). *Finansovo-ekonomichni slovnyk [Financial and economic dictionary]*. Kyiv: Znannya [In Ukrainian].
12. Zinchuk, T.O. & Kutsms, N.M. (2012). *Prynady silskykh terytorii: novyi teoretyko-metodolohichni pidkhyd chy zabuta potreba silskoho rozvytku? [Charms of rural areas: a new theoretical and methodological approach or forgotten need for rural development?]*. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 1 (11), pp. 155-161 [In Ukrainian].
13. Kizyma, T.O. (2011). *Finansy domohospodarstv: kontseptualni zasady teorii i praktyky [Private households' finances: conceptual principles of theory and practice]*. *Extended abstract of doctoral thesis*. Ternopil [In Ukrainian].
14. Kozhukhova, T.V. (2017). *Formuvannia ta transformatsiia hlobalnoi systemy finansuvannia staloho rozvytku: monohrafiia [Formation and transformation of global finance system for sustainable development: monograph]*. Kryvyi Rih: FOP Cherniavskiy D.O. [In Ukrainian].
15. *Konstitutsiia Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. [Constitution of Ukraine dated 28.06.1996]*. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy"*. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-VR> [In Ukrainian].
16. Kuznetsova, O.V. & Kuznetsov, A.V. (2006). *Sistemnaja diagnostika jekonomiki regiona [System diagnostics of regional economy]*. Moscow: KomKnyha [In Russian].
17. Patytska, Kh.O. (2018). *Formuvannia finansovo-ekonomichnoho potentsialu terytorialnykh hromad v umovakh realizatsii reformy mistsevoho samovriadvannia [Formation of financial and economic potential of territorial communities in conditions of realization of the reform of local self-government]*. *Candidate's thesis*. Lviv [In Ukrainian].
18. Popova, O.L. (2009). *Stalyi rozvytok ahrosfery Ukrainy: polityka i mekhanizmy [Sustainable development of the agrosphere of Ukraine: policy and mechanisms]*. Kyiv [In Ukrainian].
19. Pukhtynskiy, M. (Ed.) (2006). *Problemy detsentralizatsii: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid: zbirnyk materialiv ta dokumentiv [Problems of decentralization: national and international experience: a collection of materials and documents]*. Kyiv: Ataka N [In Ukrainian].
20. *Pro mistseve samovriadvannia: Zakon Ukrainy vid 21 travnia 1997 r. № 280/97-VR [On local self-government: Law of Ukraine dated 21.05.1997, No. 280/97-VR]*. *Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrainy"*. Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> [In Ukrainian].

29. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle / J. A. Schumpeter; trans. from English V. Stark. Kyiv : Kyiv-Mohyl. Acad., 2011. 242 p.

30. Wilkinson K. The Community in Rural America. New York NY : Greenwood Press. Suggested Reading, 1991.

31. Green Technologies for a More Sustainable Agriculture. By James Hrubovcak, Utpal Vasavada, and Joseph Aldy. Agriculture Information Bulletin, 1999. N.752. P.48.

32. Our Common Future. World Commission Environment and Development. - Oxford University Press, 1987. P. 383.

21. Borodina, O.M., Prokopa, I.V., Yurchyshyn, V.V., et al. (2012). *Sotsioekonomichni rozvytok silskoho hospodarstva i sela : suchasnyi vymir [Socioeconomic development of agriculture and rural areas: a modern dimension]*. O.M. Borodina (Ed.). Kyiv: NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohozuv. [In Ukrainian].

22. Talavyria, M.P. (2016). Rozvytok silskykh terytorii na zasadakh stalosti [Development of rural territories on basis of sustainability]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya "Ekonomika"*, 1(47), Vol. 2, pp. 146-150 [In Ukrainian].

23. Tolubiak, V.S. (2018). Rol finansovoho potentsialu u zabezpechenni staloho rozvytku Ukrainy [Role of financial potential in ensuring sustainable development of Ukraine]. *Derzhavne upravlinnia : udoskonalennia ta rozvytok*, pp. 1-7 [In Ukrainian].

24. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]. (2015). Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page [In Ukrainian].

25. Orliuk, O.P., Voronova, L.K., Zaverukha, I.B., et al. (2008). *Finansova entsyklopediia [Financial encyclopaedia]*. O.P. Orliuk (Ed.). Kyiv: Yurinkom Inter [In Ukrainian].

26. Khryniuk, O.S. & Bova, V.L. (2017). Sutnist finansovoho potentsialu pidpriemstva [Essence of financial potential of an enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky ta upravlinnia*, 11 [In Ukrainian].

27. Chynytska, I.I. (2009). Biudzhetho-podatkovy vazheli formuvannia finansovoho potentsialu derzhavy [Budgetary and tax levers for formation of financial potential of the state]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Irpin [In Ukrainian].

28. Shumska, S.S. (2007). Finansovyi potentsial Ukrainy : metodolohiia vyznachennia ta otsinky [Financial potential of Ukraine: methodology for determination and evaluation]. *Finansy Ukrainy*, 5, pp. 55-64 [In Ukrainian].

29. Schumpeter, J.A. (2011). *The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest and the business cycle*. V. Stark (Trans.). Kyiv: Kyiv-Mohyl. Acad. [In English].

30. Wilkinson, K. (1991). *The community in rural America*. New York: Greenwood Press [In English].

31. Hrubovcak, J., Vasavada, U., & Aldy, J. (1999). Green technologies for a more sustainable agriculture. *Agriculture Information Bulletin*, 752, p. 48 [In English].

32. *Our common future*. World Commission Environment and Development. (1987). Oxford University Press [In English].

Patynska M.M. Theoretical and methodological approaches to economic essence of financial potential of the sustainable development of united territorial communities

The purpose of the article is to theoretically justify essence and components of financial potential of the sustainable development of territorial communities on basis of modern and historical concepts.

Research methods. The research process was based on: the dialectical method of cognition of processes and phenomena, methodological analysis used for identifying scientific approaches to essence of financial potential of the sustainable development of territorial communities; the monographic method used for analysis of scientific positions of domestic scientists regarding structure of financial potential; the abstract and logical method used for theoretical generalizations and formulation of conclusions.

Research results. Theoretical approaches to essence were generalized and features of financial potential as economic categories were classified. There were substantiated economic essence of financial potential of the sustainable development of territorial communities and scientific approaches to its structuring were revealed.

Elements of scientific novelty. Novelty of the research results lies in further developed scientific and methodological approaches to a problem of terminological identification of financial potential of a territorial community, as well as in the proposed new definition of a concept of "financial potential of the sustainable development of territorial communities".

Practical significance. Scientific comprehension of an essence of financial potential of territorial communities is basis for deepening theoretical and methodological research of problems of effective management of financial potential of territorial communities, especially in conditions of sustainable development on basis of possible realization of financial potential by local self-government authorities. Tabl.: 3. Refs.: 32.

Keywords: administrative and territorial unit; economic category; united territorial community; sustainable development; financial potential; financial resources.

Patynska Maryna Mykhailivna - post-graduate student of the department of international economic relations and European integration, Zhytomyr National Agroecological University (7, Staryi blvd., Zhytomyr)
E-mail: marypat@ukr.net

Патинская М.М. Теоретико-методологические подходы к экономической сущности финансового потенциала устойчивого развития объединенных территориальных общин

Цель статьи - теоретически обосновать сущность и составляющие финансового потенциала устойчивого развития территориальных общин на основе современных и исторических концепций.

Методика исследования. Работа основана на диалектических методах познания процессов и явлений, методологическом анализе, на основе которого выявлены научные подходы к сущности финансового потенциала устойчивого развития территориальных общин; монографическом методе (анализ научных позиций отечественных ученых относительно структуры финансового потенциала); абстрактно-логическом (теоретические обобщения и формулирование выводов).

Результаты исследования. Обобщены теоретические подходы к сущности, классификационным признакам финансового потенциала устойчивого развития территориальных общин.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие научно-методологические подходы к проблеме терминологической идентификации содержания финансового потенциала территориальной общины, предложено авторское определение понятия «финансовый потенциал устойчивого развития территориальных общин».

Практическая значимость. Научное осмысление сущности финансового потенциала территориальных общин является основой для углубления теоретико-методологических исследований проблем эффективности управления финансовым потенциалом территориальных общин в условиях устойчивого развития на основе реализации субъектами системы местного самоуправления возможностей финансового потенциала. Табл.: 3. Библиогр.: 32.

Ключевые слова: административно-территориальная единица; экономическая категория; объединенная территориальная община; устойчивое развитие; финансовый потенциал; финансовые ресурсы.

Патинская Марина Михайловна - аспирант кафедры международных экономических отношений и евроинтеграции, Житомирский национальный агроэкологический университет (г. Житомир, Старый бульвар, 7)
E-mail: marypat@ukr.net

Стаття надійшла до редакції 18.12.2018 р.

Фахове рецензування: 29.12.2018 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Патинська М. М. Теоретико-методологічні підходи до економічної сутності фінансового потенціалу сталого розвитку об'єднаних територіальних громад. *Економіка АПК*. 2019. № 1. С. 95 – 104.

*

УДК 631.162

JEL Classification: Q14; Q10; O16

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201901104>

А.М. КАМЕНИЧНА, аспірант*

Неврегульовані питання фінансового забезпечення аграрного сектору економіки держави

Мета статті - розглянути існуючі проблеми фінансового забезпечення вітчизняних сільськогосподарських підприємств, врегулювання законодавчої бази для ефективного та цільового державного фінансування сільськогосподарських підприємств.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано емпіричний метод (для комплексної оцінки сучасного стану фінансового забезпечення сільського господарства), метод аналізу (визначено основні проблеми й цілі фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств), абстрактно-логічний (теоретично узагальнено та надано висновки стосовно поліпшення фінансового забезпечення галузі).

Результати дослідження. Висвітлено основні особливості правового та фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств в Україні. Показано взаємозв'язок і взаємозалежність соціально-економічної ситуації та розвитку аграрного сектору економіки, обґрунтовано основні фактори, які впливають на цей процес. Проаналізовано основні принципи інвестиційної діяльності та формування сприятливого інвестиційного клімату в аграрному секторі національної економіки.

Елементи наукової новизни. Визначено реальну та потенційну можливість розвитку аграрного сектору економіки. Розкрито причини низької та нестабільної фінансової його забезпеченості й негативні наслідки непослідовної політики щодо розвитку аграрного сектору економіки для господарюючих суб'єктів.

* Науковий керівник - П.Т. Саблук, доктор економічних наук, професор, академік НААН.

© А.М. Каменична, 2019